

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti

FAREBNÁ KRAJINA

(na motívy obrazu Dezidera Millyho)

"Záhrady dávajú krajine farbu: zelenú, červenú a žltú. Záhony zemiakov a ľanu sú zelené, vypínajúci sa bôb kvitne krvavými kvapkami a sto slnečníc svieti zlatom..."

I.Olbracht, Nikola Šuhaj Lúpežník

Tretia časť cyklu **AKÍ SME - Dialógy o tolerancii.**

Autorka: Alena Fabová

Spolupráca na scenári a dramaturgia: Eva Čárska

Špeciálne poďakovanie za cenné informácie a rady patrí

Dr. Miroslavovi Sopoligovi , riaditeľovi Múzea rusínsko-ukrajinskej kultúry vo Svidníku

ÚVOD

Táto výstava je tretím článkom reťaze z cyklu: AKÍ SME - Dialógy o tolerancii. Expozícia ma predovšetkým priblížiť kultúru menšiny žijúcej na severovýchode Slovenska – známej ako - Rusíni, Rusnáci, Rusíni-Ukrajinci, Karpatskí Rusíni. (Problém s pomenovaním sa nás netýka, ide naozaj o kultúru a umenie.) Zámerom je sprístupniť detskému divákovi a širšej verejnosti autentické prvky zo života na tomto území. Odkaz výstavy so sebou zároveň nesie posolstvo tolerancie a myšlienky multikulturality, ktorá sa dnes stáva čoraz aktuálnejšou spoločenskou témou.

FILOZOFIA A CHARAKTERISTIKA VÝSTAVY:

Poznáme rôzne krajiny. Krajiny imaginárne i reálne. Každá z nich k nám prehovára svojim špecifickým jazykom. S krajinami imaginárnymi sa stretáme v básniach, rozprávkach, spevoch, snoch či vo výtvarných dielach. Krajiny reálne sú tie, v ktorých žijeme, ktorými sa prechádzame, tie, ktorých sa dotýkame a tvarujeme svojimi rukami. Je dôležité, že obidva typy krajín medzi sebou navzájom komunikujú. Jedna zrkadlí druhú. Človek vplýva na krajinu, mení ju, vpisuje do nej stopy svojho kultúrneho spoločenstva napríklad prostredníctvom architektúry. Ale krajina zároveň zanecháva stopy v človeku tým ako na neho pôsobí, tým ako ju cíti a vníma v zmysle neoddeliteľnej súčasť svojho životného priestoru. Najzjavnejším príkladom môže byť pretavenie pocitov z krajiny do výtvarného diela či tvaru alebo materiálu obydľia. Príkladov je mnoho. V každom prípade každá z množstva kultúr na tomto svete má svoje, pre seba charakteristické krajiny, v ktorých sú uchované a uchovávané ich zvyky, tradície, nárečia, náboženstvá.

Samotná koncepcia výstavy preto vychádza z priblíženia sa ku kultúrnej mešine žijúcej na severovýchode Slovenska prostredníctvom charakteru krajiny, v ktorej prebýva, a zo stôp, ktoré v nich zanechala a neustále zanecháva. Krajina sa tak stáva koncepčným leitmotívom a osnovou pre dramaturgiu celej výstavy ako aj pre celkové výtvarné poňatie jednotlivých expozičných priestorov.

Pre jej prvotné uchopenie sme zvolili dielo akademického maliara Dezidera Millyho, ktorý sa vo svojich dielach, ako príslušník danej menšiny, nechal inšpirovať farebnosťou, tvarmi a vrstvením krajiny.

Hravým spôsobom a použitím interaktívnych prvkov v splynutí s autentickými prvkami spracovávanej minoritnej kultúry sa snažíme odkryť jej charakter, poetiku ako aj špecifické postavenie v kontexte majoritnej kultúry.

Menšina žijúca na severovýchode Slovenska – Rusíni, Rusnáci, Ukrajinci-Rusíni patria k vetve indoeurópskych národov. Pre túto oblasť je charakteristický hornatý terén, ktorý nikdy neumožňoval rozsiahlu poľnohospodársku produkciu. Táto menšina sa preto venovala najmä pastierstvu. V údoliach potokov sa nachádzajú dediny obklopené poliami a záhradami a medzi nimi sa vypínajú členité kopce a hrebene. Ich rozloha je taká veľká, že dediny sa medzi nimi miestami strácajú. S koncentrovanejšou populáciou tejto menšiny sa môžeme stretnúť v mestách Svidník, Prešov, Medzilaborce, Stropkov, Snina, Michalovce.

Ich dialekty sa klasifikujú ako východoslovanské a pretože žijú v pohraničnej oblasti sú ovplyvnené poľskou, slovenskou a maďarskou slovnou zásobou. Táto minorita na rozdiel od západoslovanských susedov používa cyriliku.

Menšina tak ako východný Slovania používajú vo svojich bohoslužbách cirkevnú slovančinu, ich kňazi sa ženia a riadia sa starým Juliánskym kalendárom, takže sviatky svätia o dva týždne neskôr ako v Gregoriánskom kalendári. Hudba, ktorú počujeme v cerkvách, spočíva predovšetkým v speve všetkých prítomných a kantora – d'aka, žiadny organ a ani iné hudobné nástroje nie sú povolené. Hudba je založená na tradičnom východoslovanskom nápeve, známa je ako karpatské prostopínie (jednoduchý spev).

Osobitná literárna a výtvarná tradícia stváraňuje podstatu života a mentalitu ľudí, k najrozšírenejším témam patrí láska, panenská krása Karpát a charakteristika menšiny ako bohabojného a stoického národa, zdanlivo predurčeného k tomu aby ho ovládli prírodné sily a cudzie vlády. Diela dramatikov sú profesionálne hrané Divadlom A. Duchnoviča v Prešove. V prvej polovici 20. storočia vytvorili jedinečnú maliarsku školu tzv. podkarpatský Barbizón. Patria sem Jozef Bokšaj, Fedir Manajlo a Ernest Kondratowyč. Život regiónu zobrazoval na plátne i naivný umelec Nykyfor Drovňak a svetoznámy národný umelec so svojráznym výtvarným prejavom Dezider Milly. Okrem rôznych foriem ľudovej kultúry sú známe svojou neopakovateľnou architektúrou drevených kostolíkov – cerkví, ktoré sú súčasťou národného kultúrneho dedičstva.

1. Kapitola: Ako krajina ovplyvnila charakter, tvorbu a zvyky jej obyvateľov

(na motívy obrazu Dezidera Millyho: "Krajina pri krivom jarku")

A. PRIESTOR č. 1: Chodba pred vstupom do prvej miestnosti

Návštevníkov výstavy privíta citát od Ivana Olbrachta z diela: "Nikola Šuhaj Lúpežník"

Text do výstavy:

"Záhrady dávajú krajine farbu: zelenú, červenú a žltú. Záhony zemiakov a ľanu sú zelené, vypínajúci sa bôb kvitne krvavými kvapkami a sto slnečníc svieti zlatom..."

I. Olbracht, Nikola Šuhaj Lúpežník

Plošná mapa, na ktorej je zaznačená oblasť severovýchodného Slovenska obývaná touto menšinou. Na plošnej mape sú vyznačené najdôležitejšie mestá, rieky, vrchy.

Text pod mapou:

"Etnická menšina žijúca na severovýchode Slovenska (Rusíni, Rusnáci, Ruthéni, Ruténes, Rusíni-Ukrajinci, Karpatský Rusíni) osídlila toto územie približne v 6. storočí n.l. Hornatý terén im umožňoval venovať sa prevažne pastierstvu poľnohospodárstvu."

Do krajiny vstupujeme cez vystavenú reprodukciu výtvarného diela Dezidera Millyho, ktoré farbisto zachytáva charakter krajiny.

Text k reprodukcii:

"Takto vnímal krajinu moderný maliar"

Dezider Milly (1906-1971): "Krajina pri krivom jarku"

Spríevodný text korešpondujúci s mapou a obrazom Dezidera Millyho:

"Vstúp do farebnej krajiny a hľadaj v nej príbeh, podľa ktorého je pomenovaná jedna z riek na mape"

Cestou vysypanou okruhliakmi objavujeme druhý priestor.

B. PRIESTOR č. 2: Prvá miestnosť

Vodítkom po expozícii v prvej miestnosti je cesta krajinou rozloženou po priestore, ktorá vychádza z už spomínanej reprodukcie Dezidera Millyho. Krajina sa vrství ako zvrásnený papier a deti sa ňou môžu prechádzať – objavovať. Atmosféra krajiny je podporená nielen farebnosťou ale aj zvukmi (nahrávky zvuku bzukotu včiel vo včelíne, vyskúšanie si hudobných nástrojov priamo návštevníkmi). Krajina zároveň slúži aj ako panely na výstavu autentických objektov zapožičaných z múzea, textov a plní funkciu interaktívneho priestoru pre deti.

Návštevníkov prvej miestnosti uvedie do krajiny nasledovný text:

Text:

“V tomto kraji kopcov na kopci a roklín v roklínách, kde sa rodia pramene a umierajú prastaré javory, sú doteraz začarované miesta...pokúste sa ich objaviť”

Magickosť a tajomnosť krajiny dotvárali zbojníci a s nimi späté legendy. Dieťa cestou pokračovania výstavy môže objaviť jedného zo zbojníkov a nájsť aj kúsky z artefaktov a textov príbehov, povestí hovoriacich o ich pôsobení v tomto hornatom kraji. Počas cesty dieťa môže stúpením na skrytý mechanizmus odhaliť postavu zbojníka v životnej veľkosti ako aj zapožičané objekty z Rusínsko-Ukrajinského múzea vo Svidníku: zoznam zbojníkov kraja “Čierna pečat”, výhražný zbojnícky list pánom, figurálny včelín, hudobný nástroj “Trembitu”, senník “Oboroh”.

Text ku zbojníkovi:

*“Husto zalesnené Karpaty poskytovali bezpečný úkryt pre zbojníkov. Medzi najznámejších patrili **Senko** a **Bajus**. Ich mená nájdete zapísané aj v zozname najobávanejších zbojníkov tohto regiónu **Čierna pečat**.”*

- D.Milly: reprodukcia obrazu
- Mapa: všeobecná s vyznačeným územím
- Obraz D. Millyho rozložený v priestore
- Zbojník + premyslieť mechanizmus
- kniha zbojníkov: "Čierna pečať"
- reprodukcia zbojníckeho listu s textom
- rováš
- pastierske zvonce
- trembita
- rieka Laborec s mostom
- obraz kniežaťa Laborca
- okruhliakmi vysypaná cesta + 3 typy plotov
- drevenica + hrada s vyrezávanými ornamentami
- pec + hrnce + keramická misa + imitácie jedál s vôňou
- kadob
- oboroh so senom
- škola + lavice alebo stoličky + počítadlo + písací stroj (podľa školy vo Svidníku)
- šlabikár
- vysvedčenie
- obraz A. Duchnoviča
- juliánsky kalendár
- veľká reprodukcia fotky dreveného kostolíka harmonizujúceho s prírodou
- podkarpatské prostopínie
- ikona
- ikonostas (fotka)
- mapa s drevenými kostolíkmi (puzzle)
- cárske dvere